ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ І ОБДАРОВАННОСТІ МОЛОДІ НА ЕПАПІ ВІДБОРУ

Розпутній О. П. старший викладач

Національний університет харчових технологій(м.Київ, Україна)

На основі вивчення та аналізу спеціальної наукової та методичної літератури в галузі спортивних ігор, дане питання не залишилося за рамками уваги провідних фахівців. Для визначення здібностей і обдарованості молоді в даний час необхідні більш конструктивні та інформативні підходи до процесу відбору для занять ігровими видами спорту в групи спортивного вдосконалення.

Ключові слова: *відбір,молодь, спортивна обдарованість, спортсмени, спортивна здібність.*

Вступ. Питання, пов'язані з вивченням розвитку здібностей та обдарованості молоді, є предметом досліджень представників різних наукових напрямів. Ця проблема знайшла відображення в наукових працях В. К. Бальсевіча [1]; М. С. Бриля [2]; Л. К. Серова [5]; Е. П. Ільїна [3]; В. Н. Платонова [4] і в теорії спорту займає особливе місце.

Сучасний етап розвитку ігрових видів спорту, характеризується високим темпом гри, швидкою зміною ситуацій, підвищеною емоційністю, а перемогу команди у змаганнях визначають її техніко-тактичну майстерність і рівень фізичної підготовленості.

На етапі відбору одне з найважливіших завдань - це виявлення у молоді здібностей, що визначають структуру спортивної обдарованості, які надалі дадуть можливість успішніше і швидше вдосконалювати складні технічні і тактичні прийоми в ігрових видах спорту.

Проведений теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що в структурі спортивної обдарованості, яка повинна враховуватися при спортивному відборі, необхідно виділяти загальну спортивну обдарованість, характерну для всіх видів спорту, і спеціальну, притаманну конкретному виду спорту. Комплексний характер оцінки, обумовлений тим, що в програму дослідження

входять різні, які необхідні для визначення спортивної обдарованості молоді до занять спортивними іграми.

У цьому зв'язку, рішення даної проблеми актуально, як для теорії, так і для практики спортивного відбору і вимагає проведення спеціальних досліджень.

Мета дослідження та завдання дослідження.Метою даної роботи являється дослідити та розробити систему комплексної оцінки здібностей, визначаючи структуру спортивної обдарованості молоді при відборі у групи з ігрових видів спорту. У роботі поставлені наступні **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз та узагальнити досвід передової спортивної практики в області теорії і методики спортивного відбору.
2. Визначити основні фактори формування структури загальної та ігровий обдарованості.

Матеріал і методи дослідження. Методи дослідження: В роботі використовувався теоретичний аналіз науково-методичної літератури та мережі Інтернет з проблеми, яку вивчаємо; педагогічне спостереження; метод порівнянь і співставлень.

Результати дослідження та їх обговорення. Високі досягнення в будь-якій діяльності людини, в тому числі і спортивної, обумовлюються безліччю факторів, зокрема наявністю загальних і спеціальних здібностей до цієї діяльності.

У більшості досліджень здібності розглядаються як індивідуально-психологічні характеристики людини, які відрізняють його від іншого, відповідають потребам даної діяльності і є умовою успішного її виконання. Підставою для передбачення можливостей і здібностей людини, є особливості вищої нервової діяльності.

Вивчення спортивної обдарованості - одна з основних проблем в теорії та методиці спортивного відбору.

Багато фахівців у галузі спорту, такі, як М. С. Бриль [2], В. Н. Платонов [4], Л. К. Серова [5] та інші, висловлюють думку про важливість багатоетапного спортивного відбору, який вони представляють як складний багаторічний процес. Так, В. Н. Платонов [4] пропонують на перших етапах відбору встановлювати доцільність спортивного вдосконалення в даному

конкретному виді спорту, визначати здатності до більш ефективного спортивного вдосконалення і виявляти здібності до перенесення високих тренувальних і змагальних навантажень.

Аналіз спеціальних досліджень свідчить, що здібності - це генетично обумовлений рівень розвитку, який визначається взаємним впливом спадкових факторів і факторів зовнішнього середовища, але, як стверджує Б. М. Теплов, можна вважати безнадійним виховання у людини такої здатності, задатки для якої у нього відсутні. Задатки, на його думку, це морфологічні та функціональні особливості будови мозку, органів почуттів і рухів, які виступають в якості природних умов розвитку здібностей. З погляду Е. П. Ільїна[3], обдарованість - це поєднання низки здібностей, які забезпечують успішність виконання певної діяльності. Поєднання здібностей, які забезпечують успішність у спортивній діяльності і основою яких є задатки, отримала назву спортивної обдарованості. На думку Платонова [4], лише в змагальних умовах повною мірою, проявляються руховий, фізичний і психологічний потенціали спортсмена, тобто рухові, фізичні та психологічні здібності, які обумовлені розвитком задатків і є основою спортивної обдарованості.

Таким чином, в теорії спортивного відбору визначилося кілька напрямків по виявленню спортивних здібностей та обдарованості, які ґрунтуються, в одному випадку, на розробці модельних характеристик певного виду спорту, в іншому - на визначенні структури обдарованості, взаємозв'язків її складових компонентів, їх генетичної спрямованості.

На підставі комплексних досліджень спортивної обдарованості, можна отримати інформацію для розробки змісту критеріїв генетичного прогнозу на різних етапах підготовки. А також зробити висновок, що одним з основних завдань генетичного прогнозу, є визначення та оцінка, по-перше, рівня розвитку загальної спортивної обдарованості на етапі початкової підготовки, по-друге, рівня можливого розвитку спеціальної обдарованості на етапі спортивної спеціалізації.

Ряд вчених у своїх дослідженнях справили аналіз генетичного розвитку морфологічних і рухових особливостей людини, з метою визначення впливу на них спадкових факторів і факторів навколишнього середовища. Це,

обумовлено високими початковими показниками комплексу рухових можливостей, які контролюються спадковими факторами в розвитку і є прогностичними при виявленні схильності до певного виду спорту.

Деякі автори вважають, що найбільш жорстко контролюється спадковими факторами довжина тіла, яка є важливою характеристикою для вибору майбутньої спортивної спеціалізації. Крім того, визначена чітка генетична обумовленість індивідуального зміни маси тіла. Встановлено, що зі збільшенням віку генетична залежність довжини і маси тіла стає більш значущою.

Визначення загальної та ігровий спортивної обдарованості, при відборі для занять будь-яким видом спорту, в тому числі і спортивними іграми, на етапі початкової підготовки має велике значення для успішної побудови подальшого процесу виховання спортсменів високої кваліфікації.

Критерій правильного вибору спортивної спеціалізації залежить від індивідуальних особливостей, специфіки обраного виду спорту і осмисленого інтересу молоді до занять саме цим видом спорту. Правильно визначити і вибрати для кожної людини вид спортивної діяльності - основне завдання спортивної орієнтації, а відібрати найбільш здібних, спираючись на потреби виду спорту, - одне з головних завдань спортивного відбору. Ці поняття різні, але тісно взаємопов'язані, тому проблему спортивного відбору та спортивної орієнтації можна вважати комплексною проблемою.

Фахівці, в області дитячо-юнацького спорту, пов'язуючи спортивний відбір зі своєчасним розпізнанням індивідуальної схильності (задатки, обдарованість, здібності) до досягнень у будь-якому з видів спорту, а також з визначенням, залежно від цього, спрямованості спортивної спеціалізації і з виділенням кількості залучених до занять спортом тих, хто здатний до досягнення високих спортивних результатів. Це дозволяє створити всі умови для подальшого спортивного вдосконалення. Щоб створити систему оцінки при відборі молоді для занять спортивними іграми, рекомендується враховувати модельні характеристики кращих гравців і команд, завдяки чому, можна визначити основні фактори, за допомогою яких можливе виявлення особливостей молоді, властивих і характерних для занять ігровими видами спорту. У наукових працях і програмних документах з відбору для занять різними видами спорту, в тому числі і спортивними іграми, вченими була запропонована система тестів, за допомогою яких оцінюють рівень фізичного розвитку, її морфологічні та психологічні характеристики. За допомогою цих тестів можна визначити фізичну підготовленість людини, яка є однією з характеристик його загальної спортивної обдарованості. У теорії та методиці спортивного відбору такий підхід - тестування фізичних і рухових можливостей - отримав назву педагогічного критерію, що оцінює рівень розвитку здібностей, що характеризує тільки підготовленість спортсмена.

Тестові програми, для оцінювання здібностей, є одним з наукових напрямів, які використовуються при спортивному відборі на етапі підготовки.

Висновки. Все викладене вище, дає підставу припускати, що характеристика психофізіологічного стану спортсменів в значній мірі визначає успішність змагальної діяльності. При цьому, відкритим залишається питання про спрямованих змінах основних властивостей нервової системи під впливом тренувальних та інших педагогічних впливів. Особливого значення набуває питання про вікові зміни, як антропометричних, соматометричних показників, так і властивостей нервової системи в процесі росту і розвитку людини. Застосування педагогічних, антропометричних і психофізіологічних критеріїв у розробці моделей для спортивного відбору, дозволило дослідникам створити методи його оцінки на етапі початкової підготовки в різних видах спорту: в легкій атлетиці, у плаванні, гімнастики, спортивних іграх, у спортивних єдиноборствах і в інших видах оцінки загальної та спеціальної спортивної обдарованості молоді при відборі, то тут виникає проблема. Більшість фахівців пропонують спортсменам вже в дитячому віці визначатися у вузькій спортивної спеціалізації, а це суперечить основному принципу початкової підготовки в спорті.

Перспективи подальших досліджень у даному напряму полягають у розробці методів оцінки двох складових - тренувального впливу як спорту. Що ж стосується фізіологічного стресу, його перенесення і відновлення після нього, та змагального впливу, як психологічного стресу і його впливу на кінцевий спортивний результат.

Список використаних джерел

1. Бальсевич В. К. Перспективы развития общей теории и технологии спортивной подготовки и физического воспитания. *Теория и практика физической культуры.* 1999. № 4 С. 21-26.

2. Бриль М. С. Отбор в спортивных играх. М.: Физкультура и спорт, 1980. 127 с.

3. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология . СПб.: Питер, 2001. 464 с.

4. Платонов В. Н. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение. К.: Олимп. лит., 2013. 624 с.
5. Серова Л. К. Психология отбора в спортивных играх. М.: Спорт, 2019. 240с.